

Ústav anglického jazyka a didaktiky

Bc. Tereza Outratová

Antonymous adjectives in children's and adult literature

ÚAJD FF UK, září 2016, 64 s. (včetně příloh)

(posudek oponenta)

Diplomová práce Terezy Outratové je korpusově založenou studií užití antonym v literatuře určené dětem v komparaci s výběrovým vzorkem získaným z korpusu beletrie pro dospělé čtenáře. V obecné rovině jde v této studii o zjištění, zda se užití antonymie v korpusu beletrie pro děti blíží autentické dětské řeči, nebo zda spíše reflektuje „dospělý“ jazykový projev tvůrců těchto textů.

Předložená studie shledává, že užití antonym v dané srovnávací perspektivě potvrzuje obecný postřeh, že beletrie určená dětem (lexikální) charakteristiky dětské řeči skutečně reflektuje. Z hlediska zastoupení a frekvence přídavných jmen diplomantka potvrzuje, že vzorek z textů určených dětem odráží zaměření dětské slovní zásoby a komunikace na konkrétní svět společnosti a přírody. Jako obdobně motivované pak prezentuje zjištění, že z hlediska zastoupení jednotlivých kategorií, resp. diskurzivních funkcí antonymie vyniká zejména tzv. pomocná (*ancillary*) antonymie, a to na úkor antonymie koordinační (*coordinated*). Obdobně se potvrzuje vztah mezi typickými charakteristikami dětského jazyka a mírou zastoupení dalších, zejména reziduálních antonymických kategorií (především antonymie idiomatické a simultánní), kdekoli jde o komunikační důraz na jasnost, srozumitelnost a konzistenci sdělení dětskému čtenáři (v zájmu zdůraznění, kontrastu atd.). Poměrně vyšší podíl zastoupení pomocné antonymie (na úkor antonymie koordinační) a některých reziduálních kategorií v porovnání se vzdáleně srovnatelným výzkumem na jiných korpusech se přitom v diplomové práci vysvětluje možným vlivem právě cíleného adresáta a typu textu. Pokud jde o rozdíly v míře zastoupení kanonických antonym v obou korpusech a všestrannějšího zastoupení škály diskurzivních funkcí v korpusu textů určených dospělým, podstatnější difference nebyly shledány.

Všechna tato zjištění Tereza Outratová předkládá jako předběžná, a to s ohledem na objektivní věcná omezení (nedostatek předešlých výzkumných projektů v této oblasti) i omezení metodologická (průkazná korpusově založená komparace by vyžadovala výrazně větší objem vzorku z „dospělého“ korpusu, což je při nutnosti manuálního třídění z časových důvodů v daném výzkumném rámci neuskutečnitelné). Z těchto důvodů je těžiště i hlavní přínos práce nutno spatřovat v oblasti metodologické: jak diplomantka sama uvádí, hlubší kvalitativní (lexikálně-sémantická a kontextová) analýza i analýza kvantitativní by vyžadovala řádově mnohem větší objem dat i textový prostor. Pak by snad také bylo možno formulovat výzkumné hypotézy specifitěji a výsledky reflektovat soustavněji: takto se konkrétní

Ústav anglického jazyka a didaktiky

hypotéza traktuje často nepřímou a leckdy až v analýze jednotlivých podkategorií (jako např. v pasáži o „interrogated antonyms“ na s. 39 nebo u adjektiva *happy* v SITWA na s. 51) a lexikálně-sémantická analýza nachází prostor především v jednotlivostech (např. v diskusi ke kanonicitě párů *small – big* a *small – large* na s. 46 nebo v diskusi k velmi rozdílné frekvenci *good* a *dark* v obou korpusech na s. 49–50).

Předloženou diplomovou prací charakterizuje solidní teoretické ukotvení, bezpečná orientace v mnohdy nepřehledném systému autorských kategorizací, propracovaná, promyšlená metodologie i vesměs pečlivá ediční a jazyková úprava. Diplomantka pojímá antonymii jako jeden z centrálních lexikálních vztahů s raným výskytem a reflexí v dětské řeči a s nutným lexikálním ztvárněním v každodenní komunikaci. Vedle paradigmatických rysů antonymie analyticky i metodologicky principiálně akcentuje její rysy syntagmatické (kontextový souvýskyt, kanonicita). Výklad i rozbor teoreticky opodstatněně i prakticky užitečně zakládá na porovnání tradičního lexikálně-kategoriálního přístupu strukturalistického (kategorie podle Cruse 2000) a korpusového (taxonomie podle Jonese 2012, která je základem třídění diplomantčina). Pozornost se v teoretické kapitole věnuje i různým typům testování výskytu a povahy antonym v dostupné odborné literatuře. Antonymie tak z analýzy v úhrnu vystupuje jako jev s některými rysy binárními, nespojitými (přímá a nepřímá antonyma), avšak zásadně jako jazykový fenomén charakteru škálového, spojitého.

Na základě porovnání těchto taxonomií se zaměřením na taxonomii korpusově-kontextovou ve dvou korpusech založených na BNC, „dětském“ („subcorpus of imaginative texts written for children“, SITWCH, 2 077 219 tokenů) a „dospělém“ („subcorpus of imaginative texts written for adults“, SITWA, 17 593 902 tokenů), Tereza Outratová identifikovala relevantní antonymické adjektivní páry, na základě promyšlených kritérií je klasifikovala a ve srovnávacím pohledu je komentovala ve vztahu k diskurzním funkcím a stupni kanonicity vztahu a s využitím dostupných a předchozím výzkumem popsáných lexikálně-gramatických rámců (u některých diskurzních kategorií navíc diplomantka na svém vzorku identifikuje další, doposud nepopsané lexikálně-gramatické možnosti vyjádření). Korpus SITWCH jí přitom posloužil jako primární, zatímco korpus SITWA byl podroben pouze selektivní analýze (frekvence, kanonicita) na základě komparací předem určeného malého vzorku čtyř adjektiv. Kvantitativní nepoměr obou korpusů se dále řešil normalizováním frekvencí. S ohledem na praktická metodologická omezení, již konstatovaná, byl důraz kladen na analýzu kvalitativní: malá velikost korpusu SITWCH přitom byla výhodou pro nutné manuální třídění (hledáním v primárním korpusu na základě předem daných adjektiv by se mohla snížit rozmanitost vzorku). Patříčná pozornost byla v analýze věnována i případům nejasným a pomezním.

V úhrnu lze tedy konstatovat, že Tereza Outratová napsala teoreticky i metodologicky fundovanou práci na téma, které zkoumanou problematiku obohacuje ozřejměním vztahu

Ústav anglického jazyka a didaktiky

mezi frekvencí a výběrem antonym a explikační funkcí v beletristických textech určených dětem. Prokázala schopnost jasného, logicky a konzistentně strukturovaného výkladu vesměs hladce plynoucí angličtinou i schopnost samostatné analýzy ve velké míře založené na manuálním třídění rozsáhlého korpusového vzorku ve srovnávací perspektivě.

Otázky k obhajobě:

1. Proč se lexikálně-gramatické rámce zpravidla vyskytují v nízké frekvenci (s. 18)?
2. Proč jsou témata jako „family relationships“ podle obecného odborného názoru vyloučena z beletrie určené dětem (s. 21)?
3. K př. 21 na s. 36: antonymní pár *safe – unobtrusive* se zde charakterizuje jako „unconventional“ a „synonymous rather than synonymous“. Na základě jakých kritérií byl tedy nakonec zařazen?
4. K př. 53 na s. 42, resp. 70 a 71 na s. 47: musí jít v případech tohoto typu nutně o antonymii, když budeme zvažovat kombinaci odstínu (*dark*) a jasnosti (*lustrous*)? Tento směr analýzy by pak mohl stavět do jiného světla i další z typicky četných „antonym“ adjektiva *dark* v analýze shledaných (s. 49–50).
5. K př. 56 na s. 42–43: na čem se zakládá předpoklad stejné reference zmíněných dvou jmenných frází?

Celkové hodnocení:

Diplomovou práci Bc. Terezy Outratové jednoznačně doporučuji k obhajobě a předběžně, i přes některé drobné výtky uvedené výše, hodnotím známkou výborně.

30. srpna 2016

prof. PhDr. Jan Čermák, CSc.